

PROBLEMS OF TRANSLATION OF REALIA IN THE STORY**“A NAUGHTY BOY” BY GAFUR GULOM****Abdukhaliqova Sarvinozxon Usmonali kizi**

FerSU, English language and literature faculty

Teacher of Department of English teaching methodology,

Farhodova Adolatkxon Yorqinjon kizi,

FerSU, English language and literature faculty, 4th grade student

adolatfarhodova06@gmail.com

Annotation: The translation of a literary work still faces problems in perfectly conveying the author's thoughts and feelings in the translated language. The problems of translation of realities, which represent the most important aspect of translation, are of particular importance. This article shows the existing problems in the translation of national words in the Uzbek language into English on the example of Gafur Gulam's short story "A naughty boy".

Key words: realia, translation, translation methods, national color, national words, transcription, analogy

G‘AFUR G‘ULOMNING “SHUM BOLA” QISSASIDA REALIYA**TARJIMA MASALALARI****Abduxaliqova Sarvinozxon Usmonali qizi,**

FarDU, Ingliz tili va adabiyoti fakulteti,

Ingliz tilini o‘qitish metodikasi kafedrasida o‘qituvchisi

Farhodova Adolatkxon Yorqinjon qizi,

FarDU, Ingliz tili va adabiyoti fakulteti, 4-bosqich talabasi

adolatfarhodova06@gmail.com

Annotatsiya: Badiiy asar tarjimasida muallif fikr va hissiyotlarini tarjima qilinish tilda mukammal tarzda yetib borishida hanzgacha muammolarga uchraydi. Tarjimada eng muhim jihati ifodalaydigan realiyalarni tarjima qilish muammolari alohida dolzarb ahamiyatiga ega. Ushbu maqola o‘zbek tilidagi milliy so‘zlarning

ingliz tiliga tarjima qilishdagi mavjud muammolar G'afur G'ulomning "Shum bola" qissasi misolida ko'rsatib o'tilgan.

Kalit so'zlar: realiya, tarjima, tarjima usullari, milliy kolorit, milliy so'zlar, transkripsiya, analogiya

Bugungi rivojlanib borayotgan zamonimizda xalqlar o'rtasidagi aloqalarni o'rnatish va mustahkamlashda, har bir xalqning madaniyati, adabiyoti va san'atini o'rganishda tarjimaning o'rni beqiyos. Tarjima insoniyatga xalqlarning tarixi, urf-odatlarini, dini, milliy o'ziga xosliklarini o'rganishga imkoniyat yaratdi. Bu vazifasini bajarishda tarjimonlar barcha imkoniyatlarini ishga solgan holda badiiy tarjimaga qo'l urishmoqda va ko'plab asarlarni allaqachon kitobxonlar turli xil tillarda o'qish imkoniyatiga ega bo'lgan. Bu o'rinda tarjimon zimmasiga juda katta ma'uliyat yuklatilganki, muayyan xalq tiliga mansub bo'lgan milliy so'zlarni, ya'ni realiyalarni tarjima qilishda alohida yondashuv talab etiladi. Chunki tarjimon asarni qay tarzda shakllantirsa va jonlantirsa, o'quvchi ham boshqa tilda o'sha usulda his qiladi va tushunadi.

Barchamizga ma'lumki, adabiyotda milliy kolorit tushunchasi mavjud bo'lib, u badiiy asarda aks etgan milliy xususiyatlar yig'indisi hisoblanadi. Shu bilan bir qatorda, milliy kolorit bilan bog'liq bo'lgan so'z va atamalar realiyalar, ya'ni milliy xos so'zlar deyiladi. Realিয়া lotincha so'z bo'lib, buyumga, narsaga oid degan ma'noni anglatadi.

"Realiyalar asar tilining ajralmas qismi bo'lib, ular yordamida muallif qahramon obrazini yaratadi, xalqning milliy xususiyatini tasvirlab beradi. Ular badiiy asarning milliy koloritini ifoda etadi, turli uslubiy vazifalarni bajaradi, hodisa va predmetlarning xususiyatini haqqoniy, to'g'ri tasvirlashga yordam beradi"¹. Aynan qaysi so'zlarni realiya deb hisoblash mumkin? Bu qatorga R.Fayzulayeva quyidagi so'zlarni qo'shgan: "Realiyalarga milliy taomlar, kiyim-kechaklar, milliy cholg'u

¹ Хамроев Х. Миллий хос сўзлар – реаліялар ва бадий таржима//Таржима мада-нияти (Мақолалар тўплами). – Тошкент, 1982. 158-бет.

asboblari, ro‘zg‘or anjomlari, nomlar, taxalluslar, laqablar, shahar, qishloq xususiyatlari, me‘morchilik, geografik nomlar, tabiat manzaralari, hayvon va o‘simliklarning nomlari, daraja, unvon, tabaqa va boshqa bo‘linishlarni ifodalovchi so‘zlar, muassasalar, tashkilotlar, diniy marosimlar va boshqa etnografik belgilarni bildiruvchi so‘z va iboralar kiradi”².

Realialarni tarjima qilishda turli xil usullar mavjud bo‘lib, shu kunga qadar eng ko‘p tarqalgan turlarini G‘afur G‘ulom qalamiga mansub “Shum bola” qissasining ingliz tilidagi nashri “A naughty boy”³ misolida ko‘rib chiqamiz:

1. Transliteratsiya va transkripsiya; biror yozuv harflarini boshqa yozuv harflari bilan berish, boshqa o‘rinda asliyat tilidagi harflar orqali to‘g‘ridan-to‘g‘ri ko‘rsatish.

“He had put on his **salla** and his eyebrow and face were red and green”.

“Boshida shoshib pishib o‘ralgan kir **salla**, chakkasi ko‘kargan, qovog‘i shishgan, bir ko‘zi qon talashgan”.

“Be arrogant; imagine **bazaar** is your private stablez and all these animals are yours”.

“**Bozorni** o‘z og‘ilxonang deb o‘yla, butun shu hayvonlar o‘zimmiki, deb dilingdan o‘tkaz”.

2. Tarjima orqali yangi so‘z – neologizm hosil qilish; quyidagi gapda ham bu usuldan foydalanilganini yaqqol ko‘rish mumkin:

“We had many games such as: “Wrestling”, “Dotmon-botmon”, “**White Poplar or Blue Poplar**”, “**The head of my bird**”, “**Ride-ride**”, “**A thief came**” and so on”.

“Kurash, “Dotmon-botmon”, “**Oq terakmi-ko‘k terak**”, “**Qushim boshi**”, “**Mindi-mindi**”, “**O‘gri keldi**”, “Berkinmachoq” degan o‘yinlarimiz bor”.

² Файзуллаева Р. Йўллар йироқ, кўнгиллар яқин//Таржима санъати (Мақолалар тўплами). – Тошкент, 1973. 257-бет.

³ A naughty Boy. Gafur Gulom/Translators: I.M.Tukhtasinov, U.R.Yoldoshev. – Tashkent; Yangi asr avlodi, 2017. – 128 pages.

“At the corner of sour-milk market, next to the office, there is a big teahouse of Ilhom samovarmaker and a gramophone is playing there all the time”.

“Qaymoq bozorining burilishida, Mahkamaning boshida Ilhom **samovarchining** kattakon **choyxonasi** bo‘lib, unda grammofon chalinadi”.

“Bir tovuqqa ham don kerak, ham suv kerak”.

“One hen needs corn and water too”.

3. Analogiya - bu asar yozilgan tildagi so‘zni tarjima tiliga o‘xshash va muqobil tushuncha bilan berish.

“Boy **shiyponda** kallago‘shiti bilan nonushta qilib o‘tirgan ekan”.

“The rich boss was eating meat in the **field-camp”.**

“Badal aravakashingiz bor-ku, **quyib qo‘yganday o‘shaning o‘zginasi.”**

“...he looks like your carter. **They are two peas in a pod”.**

4. Realiyani izohlab bayon qilish - bu usulda asliyatdagi milliy o‘ziga xos so‘zni tarjima qilishga harakat qilinmaydi. Realiyani tarjimada asliyat tilidagi izohli lug‘atda berilgan ma’nolarini tushuntirish orqali tarjima qilinadi⁴.

“Xotin **moshkichiri** qilmoqda edi”.

“The woman was cooking **moshkichiri”.**

Bu so‘z asarda quyidagicha izohlab ketilgan: **Uzbek national dish – lentil soup**

⁴ Nadjimxodjayeov Ma’rufxodja Sunnatovich REALIYALARNING TARJIMA QILISHDAGI MURAKKABLIK LARI (yapon tili misolida) - Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences; Scientific Journal Impact Factor VOLUME 1 | ISSUE 11 ISSN 2181-1784 SJIF 2021: 5.423

River's flood, the water's wavy

I can't pass, **yor-yor**.

Bu soʻz asarda quyidagicha izohlab ketilgan: **Name of wedding song**

In this place no one would bother you in the morning with preaching and **tilovat**.

Bu soʻz asarda quyidagicha izohlab ketilgan: **Praying**

Lekin egnidagi qozoqi **chakmon** bilan boshidagi teskari agʻdarilgan telpak, qoʻlidagi boshi choʻqmor kaltagi menga tanish emas.

But his **chakmon**, upside down fur hat, and the stick in his hand, were unfamiliar to me.

Bu soʻz asarda quyidagicha izohlab ketilgan: **Uzbek traditional robe**

Xulosa qilib aytganda, badiiy asar tarjimasida tarjimonga yuklatilgan maʼsuliyat shu darajadagi, uning zalvorini hamma ham koʻtara olmaydi, ayniqsa, realiyalar, milliylikni saqlash va boshqa tilda kitobni qabul qiluvchi oʻquvchilarga asarni sof milliy ruhda yetkazib berish masalasidir. “A naughty boy” (“Shum bola” Gʻ.Gʻulom) ijodkorlar realiyalarni tarjima qilishda turli xil usullardan samarali foydalangan, bu asarni ingliz kitobxonlariga sodda va tushunarli yetkazib berishdagi mehnatlari tahsinga sazovor deb hisoblaymiz. Shu bilan bir qatorda, oʻzbek madaniyatini boshqalarga tanishtirishda transkripsiya usulidan foydalanib, izohlar berilishi ham asar milliyligini oʻziga xos tarzda yetkazib berishga xizmat qilgan. Ushbu maqolada realiyalarni tarjima qilishning murakkabliklari va usullarini koʻrib chiqdik va bu borada tarjima usulini tanlashda toʻgʻri yondashish ahamiyatli degan xulosaga keldik.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Fayzullayeva R. Yoʻllar yiroq, koʻngillar yaqin//Tarjima sanʼati (Maqolalar toʻplami). – Toshkent, 1973. 257-bet.
2. Hamroyev H. Milliy xos soʻzlar – realiyalar va badiiy tarjima//Tarjima madaniyati (Maqolalar toʻplami). – Toshkent, 1982. 158-bet.

3. I.M.Tukhtasinov, U.R.Yoldoshev-Translators / A naughty Boy. Gafur Gulom–Tashkent; Yangi asr avlodi, 2017. – 128 pages.
4. Khasanovna, G. D. LEXICAL SEMANTIC ANALYSIS “EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS” IN THE ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES.
5. Nadjimxodjayeв Ma’rufxodja Sunnatovich REALIYALARNING TARJIMA QILISHDAGI MURAKKABLIK LARI (yapon tili misolida) - Oriental Renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences; Scientific Journal Impact Factor VOLUME 1 | ISSUE 11 ISSN 2181-1784 SJIF 2021: 5.423
6. G‘afur G‘ulom. Shum bola/qissa. – T.: “Yangi asr avlodi”, 2015. -160 b.
7. Абдухалимова, С. (2022). THE CONCEPT AND CONTENT OF INTERCULTURAL DISCOURSE. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА, 5(4).